בס"ד

דוכי חינוך

בונים את דור העתיד

050-4131350

העלון לאברכי כולל, בני הישיבות ולכל לומדי התורה

האיחוד בחידוד

המאחד בקרבו חידודים ותשובות בהלכה ובאגדה

לע"נ ר' שמעון יהודה בן הגה"צ ר' אברהם יעקב (זיידל) עפשטיין זצוקלה"ה

פרשת שמות - תשס"ט | גליון ע' | שנה שלישית

דבר תורה

"וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי". שמות ב' א'.

חז"ל מבארים את לשון הפסוק 'וילך איש', להיכן הלך, "אמר רב יהודה בר זבינא, שהלך בעצת בתו, תנא, עמרם גדול הדור היה, כיון שגזר פרעה הרשע כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו, אמר, לשוא אנו עמלין, עמד וגירש את אשתו, עמדו כולן וגירשו את נשותיהן, אמרה לו בתו, אבא, קשה גזירתך יותר משל פרעה, שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ואתה גזרת על הזכרים ועל הנקיבות, פרעה לא גזר אלא בעוה"ז ואתה בעוה"ז ולעוה"ב, פרעה הרשע, ספק מתקיימת גזירתו ספק אינה מתקיימת, אתה צדיק, בודאי שגזירתך מתקיימת שנאמר (איוב כ"ב כ"ח), 'ותגזר אומר ויקם לך', עמד והחזיר את אשתו, עמדו כולן והחזירו את נשותיהן". סוטה י"ב א' וברש"י כאן.

בתרגום יהונתן בן עוזיאל במדבר י"א כ"ו איתא, שבשעה שעמרם גירש את יוכבד אשתו, הלך אליצפן בן פרנך ונשאה, וילדה לו את אלדד ומידד, ולאחר שאליצפן גירשה, חזר עמרם ולקחה. וכבר רבים הקשו, אם במעשהו של עמרם היתה הוראה לכל ישראל לגרש את נשותיהם, היאך אליצפן נשאה, ועוד, היאך הותר לעמרם להחזיר גרושתו לאחר שנישאה לאחר וגירשה, הרי הוא לאו מפורש בתורה (דברים כ"ד ד'), "לא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה להיות לו לאשה אחרי אשר הטמאה...".

הרמב"ם בפ"ט מהל' מלכים, מבאר את סדר השתלשלות קבלת המצוות, ובהלכה א' כותב, "על ששה דברים נצטווה אדם הראשון, על ע"ז, ועל ברכת השם, ועל שפיכות דמים, ועל גילוי עריות, ועל הגזל, ועל הדינים, אע"פ שכולן הן קבלה בידינו ממשה רבינו, והדעת נוטה להן, מכלל דברי תורה יראה שעל אלו נצטוה, הוסיף לנח אבר מן החי..., נמצאו שבע מצות, וכן היה הדבר בכל העולם עד אברהם, בא אברהם ונצטוה יתר על אלו במילה, והוא התפלל שחרית, ויצחק הפריש מעשר והוסיף תפלה אחרת לפנות היום, ויעקב הוסיף גיד הנשה והתפלל ערבית, ובמצרים נצטוה עמרם במצות יתירות, עד שבא משה רבינו ונשלמה תורה על ידו". והקשה הכסף משנה, מהיכן למד הרמב"ם כן, ש"ובמצרים נצטוה עמרם במצות יתירות", והרדב"ז הוסיף ש"לא נתבאר מה הם המצות אשר נצטוה בהן".

בשו"ת 'מקום שמואל' (למוהר"ר שמואל בהמנוח מוהר"ר אלקנה זצ"ל מילידי ק"ק אלטונא והמבורג, הודפס באלטונא שנת תפ"ח), ס' כ"ג, מבאר שהרמב"ם לומד בביאור הסוגיא דסוטה, שעמרם גירש את יוכבד אשתו בגט, וכן כל ישראל גירשו נשותיהם בגיטין, וכלשון הגמ' 'עמד וגירש', 'עמדו כולן וגירשו'. ונתקשה הרמב"ם דלאיזה ענין וצורך היו צריכים לגרש את נשותיהם, מדוע היה להם לגרש בגט, הרי קודם 'מתן תורה' נישואין היו ע"י הכנסה לביתו, וגירושין ע"י יציאתה מביתו (עי' רמב"ם פ"א אישות ה"א), ומטרת ה'גט' הוא רק להתיר את הגרושה לאחר, ואם כל ישראל מגרשין נשותיהם, מי יקח את הגרושה לאשה, א"כ, די היה לעמרם ולכל ישראל לשלוח את נשותיהם מביתם ודיו.

איתא בב"ב ס' ב' (סו"פ חזקת הבתים), "תניא אמר ר' ישמעאל בן אלישע... ומיום שפשטה מלכות הרשעה, שגוזרת עלינו גזירות רעות וקשות, ומבטלת ממנו תורה ומצות, ואין מנחת אותנו ליכנס לשבוע הבן ואמרי לה לישועת הבן, דין הוא שנגזור על עצמנו שלא לישא אשה ולהוליד בנים, ונמצא זרעו של אברהם אבינו כלה מאליו, אלא, הנח להם לישראל, מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין". והקשו שם התוס' (בד"ה דין), היאך יתכן ולא ישאו נשים מחמת הגזירות, הרי הם מצווים ועומדים במצות 'פריה ורביה'. ותירצו התוס', שכוונת הגמ' על אותן אלו שכבר קיימו פריה ורביה, ועל זה אמרה הגמ' שזרעו של אברהם כלה, מפני שלא יולידו אלא בן ובת בלבד.

ומבאר ה'מקום שמואל', המצב שהיה בזמן השיעבוד במצרים, הוא ממש כתקופה שפשטה מלכות הרשעה שלא הניחה לקיים מצוות, ולכך עמד עמרם וגירש את יוכבד אשתו, שהרי כבר קיים מצוות פרו ורבו, שנולדו לו מרים ואהרן, וכן כל ישראל שגירשו, מדובר באלו שג"כ כבר קיימו המצוה, ולכך בדוקא גירשום בגט, כדי שאחרים, אלו שלא קיימו פריה ורביה, יוכלו לשאת אותם לנשים, לקיים עמם את המצווה, וזה היה ההיתר של אליצפן לשאת את יוכבד, שהוא עדיין לא קיים פרו ורבו.

בסנהדרין נ"ט ב' מבואר, שמצוות פרו ורבו היא בכלל תרי"ג מצוות שנאמרו לישראל, ולא מן המצוות שניתנו לבני נח (עי' תוס' שם), ובכלל מצות פרו ורבו, הם כל המצוות השייכים לפרשה, קידושין וגירושין, כתובה ושאר דינין, והראשון בו מצאנו מציאות של גט היה אצל עמרם, ומה שנצטווה היה כל המצוות הקשורות מלבד איסור 'החזרת גרושתו לאחר נישואיה', לכך עמרם לא הקפיד על כך.

נמצא שקושייתם של מפרשי הרמב"ם, מנין לקח הרמב"ם דבריו אלו שמצוות יתרות ניתנו לעמרם, ומה הם אותן מצוות, מיושבים שפיר, שאותן מצוות של קידושין וגירושין נאמרו לו לעמרם במצרים, וזה מקור דברי הרמב"ם שמצוות יתרות נתנו לעמרם.

© כל הזכויות שמורות ל"איחוד בחידוד" ולרבנים הכותבים - מודעין עילית - ארץ ישראל

כתב חידה

בראש האספסוף ישבתי,
וכרובם משקל אחי

מנעתי הריגת בן ע"י אביו,
ולמורת רוחו לבסוף הרגתיו.

ממשפחתי הקרובה שנים הענשתי,
ולזרע בן דודי את קללתי העברתי.

מי אני?

רמז: דמות הקשורה לפרשה

תזכורת: הקשר בין הדמות לפרשה הוא בהזכרתה או ברמיזתה בפרשה או בפרש"י

מעשה רב

בעלעולו של ר' ראובן ב'ארגז כתבי היד', כתבי אביו הגאון זצ"ל, עלה ברעיונו להביאם לדפוס, כדי שיהיו 'שפתותיו דובבות'.

תוך כדי הכנת הדברים, ראה מספר 'תשובות בהלכה', שיש בהם פסיקות שונות מהמפורסם בשמו בהלכות אלו.

בדברו עם ר' שמעון, מגדולי תלמידי אביו, אמר לו ר' שמעון, שמקור הדברים המפורסמים בשם הרב זצ"ל, הוא במכתבים שהשיב לשואלים, וחלקם נדפסו בספריהם של השואלים. ואילו התשובות שנמצאו כעת ב'ארגז כתבי היד', נכתבו שנים רבות קודם לתשובות שהשיב לשואלים, וכנראה שהיו אצלו רק בגדר 'הוה אמינא', ולכך אין מקום להדפיסם, ש'תפוס לשון אחרון'.

ואילו ר' ראובן סבר, שלמרות זאת יש צורך להדפיס את הדברים, היות שה'משא ומתן ההלכתי' המובא בהם חשוב, ובנותן טעם לדעת גם את ההו"א של האבא זצ"ל, וכמובן לציין שם, שבתשובה אחרת חזר בו.

השאלה היא, הצדק עם מי ?

לחכימא ברמיזא

בנדרים (פ"א א') איתא, "ומפני מה אין מצויין ת"ח לצאת ת"ח מבניהן..., רב אשי אומר, משום דקרו לאינשי חמרי".

לפי"ז יש צורך ליישב עובדא באדם גדול מסוים.

התדע מיהו ?

[ואם תדע מי נגרר לבית המדרש ע"י שמש דרבנן מפני שלא נכנס לשיעור, תגלה מיהו].

מבין חידות

היכן מצינו שאדם מתרחק מדבר משום גנותו, ונחשב בכך כאילו שיבחו.

מענייא דסדרא

קיימ"ל (רמ"א יו"ד קס"ה א', חו"מ ע"ד ז' ועוד), ד'דינא דמלכותא דינא'.

הוכח מפרשתינו מתי 'דין המלכות' מקבל תוקף הלכתי של 'דינא דמלכותא דינא'.

ברכת סייעתא דשמיא לכל צעירי הצאן, השוקדים על ידיעת הלכות שבת.
יה"ר שיזכו ללמוד וללמד לשמור ולעשות, ובזכות שמירת שבת כהלכתה, נזכה לגאולה השלימה בב"א.

משיב דבר

אין להכריע בשום פנים ואופן על פי הכתוב כאן הלכה למעשה

תשובה ל"מעשה רב"

בתשובה לשאלה, האם יש איסור 'היזק ראיה' להביט בחפצים המונחים ברה"ר שעומדים להובלה בתעבורת דירה[1] וכיו"ב.

ברש"ב מבואר, דשותפין שחלקו, כופין זה את זה לעשות מחיצה, ומיירי שם במחיצה בגובה ד' אמות, וכדי למנוע היזק ראי'.

ושם ס"א, "יפתח אדם לחצר האחר השותפין פתח כנגד פתח, וחלון כנגד חלון, מנה"מ, א"ר יוחנן, דאמר קרא, וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שוכן לשבטיו, מה ראה, ראה שאין פתחי אהליהם מכוונים זה לזה[2], אמר, ראויין הללו שתשרה עליהם שכינה".

והנה ביד רמה ס"ג דב"ב סי' ר"פ, כותב, "ראה שאין פתחיהן מכוונין זה לזה, אמר, ראוין הללו שתשרה עליהם שכינה, מיהא שמעינן, דבהא מיהא איכונא משום עניעותא דנשי, ואע"ג דאחזיק, נמי לא מהניא ב' חזקה, דאי ס"ד לענין דינא בלחוד קאמרינן, מאי ראויין הללו שתשרה עליהן שכינה דמשמע טעמא דאין פתחיהן מכוונין זה לזה, הא לאו הכי לא, ואין טעמא דדינא ותו לא, כי מכוונין נמי אמאי אין ראויין, דילמא מימחל הוא דמחלי גבי הדדי, אטו מאן דמחיל היזיקי' גבי חברי' [גרעיונות] היא, אלא משום דלאו מידי דמשתריא במחילה הוא...[4].

וכי תימא, אי מידי דאית בי' איסורא הוא ולא משתרי במחילה[5], כי מירצו תרוייהו בהכי, אנן נמי היכי שבקינן להו, שאני הכא דהרחקה יתירא הוא... מיהו כיון דאפשר דמסלק כל חד מייניהו וכו', ליכא מדינא לעכובי עלייהו, דיכלי למימר אנן מזהדרינן בנפשיין דלא לאשתמושי אלא דרך צניעות.

ועוד, דלאו כל הרחקה יתירא כיפי עלה בי דינא, אלא מידי דבריא מילתא דאתי בה לידי הרגל עבירה".

משמע מדברי, דעצם ההסתכלות בחפצא אינו ראוי, ולהכי לא מהני מחילה. ומצינו עוד נידון שם ברש"ב ב"ב [וכעי"ז בב"מ ס"ז א'], "דא"ר אבא אר"ה אמר רב, אסור לאדם לעמוד בשדה חבירו בשעה שהיא עומדת בקמותיה", ומפרש רש"ב "שלא יזיקנו בעין רעה"[6], ובדבוגו דגשום מפרש "ושאני גינה, לאו משום דטעמא דהיזק ראיה, אלא משום דמסתכלין בגינתו ומכניסין בו[7] עין הרע[8], כדר' אבא".

וביד רמה ס"ק סי' כ"א, "וש"מ, דאסור לאדם שיעמוד על שדה חבירו בשעה שעומדת בקמתה, משום עינא בישא[9], ומשמע שנוקט דאסור מדינא.

ובדרשות מהר"ח או"ז הנדמ"ח סי' ג', כתב וז"ל, "בכל דרכיך דעהו... שצריך לעשות מצותיו של השי"ית שמו, בשעה שהולך בדרך, כגון אליעזר עבד אברהם וכו', וכן שלא יעמוד בשדה חבירו בשעה שעומדת בקומותיה, או בכרם חבירו בשעה שהוא מלא ענבים, ושלא יתן בו עין הרע.

ומכאן, שלא יראה אדם בממון חבירו בשעה שעושה משא ומתן, שלא יבוא לידי חימוד[9], או קנאה[10], או עין הרע..."[11].

ובהו"מ סי' שע"ח ס"ה, "אפילו בראייתו אם יש בו היזק לחבירו אסור להסתכל בו[12], לפיכך אסור לאדם לעמוד על שדה חבירו בשעה שעומדת בקמותיה", ומשמע מזה, דגם על זה יש שם[13] "היזק[14] ראיה"[15].

תשובה ל"לחכימא ברמיזא"

בתשובה לשאלה, מיהו האדם גדול שיש צורך ליישב עובדא דידי' עם מש"כ במרדכי ב"ב ק' סי' ק"ו, ובימא מ' תשכ"ד שיש חרם הקדמונים "שלא להוציא לעז ושם רע על המתים, שהם שוכני עפר"[18].

המדובר הוא ברב נחמן בר יצחק כמ"ש ביומא כ"ב ב' "בן שנה שאול במלכו, אר"ה כבן שנה שלא עטה טעם עוף חטא, מתקיף לה רבי' ואימא כבן שנה שמלוכלך בטיט ובצואה[19], אחויאו לי' לר"נ סיוטא בחלמי', אמר, נעניתי לכם עצמות שאול בן קיש, הדר חזא סיוטא בחלמי'[20], אמר, נעניתי לכם עצמות שאול בן קיש מלך[21] ישראל".

והגם שחרם קדמונים זה מאוחר מתקופת האמוראים, אבל ודאי יש לנו ללמוד מזה שאינו מדה טובה להוציא לעז וש"ר על המתים, וכ"מ ממה שנסמך במרדכי שם ע"ד התנחומא, ע"ש.

וביותר על הצדיקים[22] שגדולים במיתתן יותר מבחייהם, כדאי' בתוליין ז' ב', ואפי' בדברי תורה, איתא ברטיון פ"ג א' "אין משיבין את הארי לאחר מיתה"[23].

אכן בתוס' ישנים ביומא שם, כתב, "ותימה מה הי' סובר רב נחמן, ונראה שהי' ר"ל שהי' [שאול] ס"כ עניו שלא הי' מקפיד על כבודו[24], דכתיב אם לא שויתי ודוממתי נפשי כגמול עלי אמו כגמול עלי נפשי, וסיוטא דחזא, היינו שלא דיבר לשון נקי' כלפי שאול", והיינו דר"נ בודאי כיון רק לשבח, אלא שמשום נוסח הלשון המשתמע לתרי אנפי, לא הי"ל להתבטה כן[25].

והרמ"ז: מי שביקש שיורידוהו מגדולתו, על שלא ירד גשם, כדאיתא בתענית כ"ד א' ר"י[26] גזר תענית, בעא רחמי ולא אתא מיטרא, אמר, שקלוה לנחמן, חבוטו מן גודא לאראע, חלש דעתי', ואתא מיטרא", והביאור שנהג שפלות בעצמו[27], וזו מדת ענוה, אשר בזה שיבח את שאול, וכהתוס' ישנים ה"ל.

תשובה ל"מבין חידות"

בתשובה לשאלה, היכן מצינו שאסור לאדם לאכול מעדנים, אע"פ ששאר מיני מאכל מותר (לא מחמת אונס[28], או איסורי נדר).

במ"ב סי' תקע"ד סק"ז, דמי שהולך למקום שמתעניים שם על כל צרה שלא תבוא אכן לדעת הרמב"ם בתשו' לחכמי לוניל, איסורו רק משום מדת חסידות[16], ע"ש. ואולם ברמ"א כתב, "י"א שצריך ליזהר אדם מלהסתכל בבית חבירו, עד שהוא נתפס כנגב בראי' ההיא, כיון שאין לו טענה" ובסמ"ע מבואר דהוא מצד ודהיימם נקיים (עי' יבמות כ"ד ב'), וראה שע"ע הרב חו"מ נזק"מ פ"ח סי"ג, ומבואר לכלפותו שלא להזיק היזק ראי' שייך רק בשכנים, אבל תרעומת יש בכל גוונא, וודאי מדה בלתי הגונה[17] לעמוד ולהביט לרכושו של חבירו, אבל בדרך העברה בעלמא, אם אין כוונתו להסתכל, אין איסור בדבר אפי' ממדת חסידות, לפיכך בנידו"ד שמעביר הרהיטו ממקום למקום, אין נכון לעמוד ולהסתכל, אבל מה שרואים בדרך הילוך, לכאו' אין בזה בית מיחוש.

תשובה ל"מענינא דסדרא"

בתשובה לשאלה, לענין הא דקיי"ל דאין דבר שבערוה פחות משנים, היכן מוכח בפרשתינו, שיתכן קיום קדושין אף בלא עדים כלל.

רש"י בפרשתינו ע"ה (מ"מ ט') "בני הם אשר נתן לי א' בזה", כתב "בזה, הראה לו שטר ארוסין ושטר כתובה"[29].

וכבר עמדו בזה בעלי התוס' ע"ה"ת כאן[30] ותמהו, דהלא קיי"ל דהמקדש בלא עדים אין חוששין לקדושין (קדושין ס"ה ב'), וכיצד קיים יוסף קדושין בלי תורה[31].

וכתבו לישב, דהא דאין חוששין לקדושיו, ה"מ בפשטה דזה וקיבלה קדושין מאחר, אבל בלא פשטה יד"ה וקבלה קדושין מאחר, שפיר לפנינו בזה "דבר דבר" מממון, ומצינו בממון (כתובות כ"א א') שאם "הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו, גובה מנכסים בני חורין".

ורבים מהאחרונים כתבו כעין זה[32], ובשינוי קצת, דלא לפנינו לזה מכתב ידו דגבי ממון, אלא מגט, דמדין תורה מועיל כתב ידו בגט, ואיכא מ"ד דלפנינו גם זה בהיקש הויה ליציאה, שמועיל כן גם בקדושין, וכמבואר באה"ע סי' ל"ב ס"ד ברמ"א, דחוששין לשיטות אלו[33].

וא"כ י"ל דזהו כוונת רש"י כאן, דאפשר דבדוקא לא קידשה יוסף בקדושי כסף, אע"פ דרובא דעלמא מקדשי בכספא, מ"מ הדעיף יוסף לקדשה בשטר, דבזה כשר מה"ת עכ"פ, אף בלא עדים כלל, אלא בכתב ידו, אם משום דלפנינו מגט, או מממון[34].

עוד כעין זה מפורסם בשם הגאון בעל דברי יציב צוצל"ץ[35], שנשאל דהיאך מרומז דברי רש"י הנ"ל בכתובים, ותירץ ע"פ המבואר בקדושין (שם), דס"ד בגמ' למילף גז"ש דבר דבר מממון, דכמו דמהני הודאת בעל דין בממון, כ' יוליד בקדושין, ומשני דבקדושין לא מהני, כיון דחב לאחריני, ופרש"י "שקרובותיה נאסרו בו, וקרובי נאסרין בה".

אשר לפ"ז י"ל, דיוסף סבר דבאמת מהני לגביה הודאת בעל דין, כיון דלא חב בזה לאחריני לאוסרה על קרוביו את קרובה, מאחר ומצרים לא היה להם קרובים כלל[36].

ומעתה א"ש, דכיון דדין הודאת בעל דין ליפנין מדכתיב (שמות כ"ב ח') "אשר יאמר כי הוא **זה**", שהוא מורה על הודאה על דבר מסוים, לכן אמר יוסף ג"כ "אשר נתן לי א' **בזה**", ורצ"ל בזה, שכל עיקר קדושיו הם בתוקף הודאת בעל דין, דליפנינו לה בגז"ש מממון דכתיב ביה "**זה**"[37].

אכן יעוין עוד בבעלי התוס' שם, שכתבו לישב עוד, דבאמת חיישן שקדושי יוסף בשטר היה ע"פ עדים נכרים כשרים, וכיוצא בזה כתבו בב"מ ובשב (ל"ח י"ז) לענין קדושי יהודה בתמר, ויש ארכיות בביאור הדברים ואכמ"ל, וכיוונו לדבריהם רבים מהאחרונים כאן וכן לענין יהודה[38].

וכמו"כ עי' בספר משכיל לדוד (להגר"ד פארדו זצ"ל), שכתב "ואפשר שהיו איוב ויתרו שהיו אז במצרים מיועצי פרעה, והיו כשרים"[39].

על הציבור, דינו שגם בהיותו חוץ לתחום, "מ"מ אל יתעדן באכילתו, דאם יבוא לעיר יהיו פניו צהובין".

תשובה ל"מענינא דסדרא"

בתשובה לשאלה, לענין הא דקיי"ל דאין דבר שבערוה פחות משנים, היכן מוכח בפרשתינו, שיתכן קיום קדושין אף בלא עדים כלל.

רש"י בפרשתינו ע"ה (מ"מ ט') "בני הם אשר נתן לי א' בזה", כתב "בזה, הראה לו שטר ארוסין ושטר כתובה"[29].

וכבר עמדו בזה בעלי התוס' ע"ה"ת כאן[30] ותמהו, דהלא קיי"ל דהמקדש בלא עדים אין חוששין לקדושין (קדושין ס"ה ב'), וכיצד קיים יוסף קדושין בלי תורה[31].

וכתבו לישב, דהא דאין חוששין לקדושיו, ה"מ בפשטה דזה וקיבלה קדושין מאחר, אבל בלא פשטה יד"ה וקבלה קדושין מאחר, שפיר לפנינו בזה "דבר דבר" מממון, ומצינו בממון (כתובות כ"א א') שאם "הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו, גובה מנכסים בני חורין".

ורבים מהאחרונים כתבו כעין זה[32], ובשינוי קצת, דלא לפנינו לזה מכתב ידו דגבי ממון, אלא מגט, דמדין תורה מועיל כתב ידו בגט, ואיכא מ"ד דלפנינו גם זה בהיקש הויה ליציאה, שמועיל כן גם בקדושין, וכמבואר באה"ע סי' ל"ב ס"ד ברמ"א, דחוששין לשיטות אלו[33].

וא"כ י"ל דזהו כוונת רש"י כאן, דאפשר דבדוקא לא קידשה יוסף בקדושי כסף, אע"פ דרובא דעלמא מקדשי בכספא, מ"מ הדעיף יוסף לקדשה בשטר, דבזה כשר מה"ת עכ"פ, אף בלא עדים כלל, אלא בכתב ידו, אם משום דלפנינו מגט, או מממון[34].

עוד כעין זה מפורסם בשם הגאון בעל דברי יציב צוצל"ץ[35], שנשאל דהיאך מרומז דברי רש"י הנ"ל בכתובים, ותירץ ע"פ המבואר בקדושין (שם), דס"ד בגמ' למילף גז"ש דבר דבר מממון, דכמו דמהני הודאת בעל דין בממון, כ' יוליד בקדושין, ומשני דבקדושין לא מהני, כיון דחב לאחריני, ופרש"י "שקרובותיה נאסרו בו, וקרובי נאסרין בה".

אשר לפ"ז י"ל, דיוסף סבר דבאמת מהני לגביה הודאת בעל דין, כיון דלא חב בזה לאחריני לאוסרה על קרוביו את קרובה, מאחר ומצרים לא היה להם קרובים כלל[36].

ומעתה א"ש, דכיון דדין הודאת בעל דין ליפנין מדכתיב (שמות כ"ב ח') "אשר יאמר כי הוא **זה**", שהוא מורה על הודאה על דבר מסוים, לכן אמר יוסף ג"כ "אשר נתן לי א' **בזה**", ורצ"ל בזה, שכל עיקר קדושיו הם בתוקף הודאת בעל דין, דליפנינו לה בגז"ש מממון דכתיב ביה "**זה**"[37].

אכן יעוין עוד בבעלי התוס' שם, שכתבו לישב עוד, דבאמת חיישן שקדושי יוסף בשטר היה ע"פ עדים נכרים כשרים, וכיוצא בזה כתבו בב"מ ובשב (ל"ח י"ז) לענין קדושי יהודה בתמר, ויש ארכיות בביאור הדברים ואכמ"ל, וכיוונו לדבריהם רבים מהאחרונים כאן וכן לענין יהודה[38].

וכמו"כ עי' בספר משכיל לדוד (להגר"ד פארדו זצ"ל), שכתב "ואפשר שהיו איוב ויתרו שהיו אז במצרים מיועצי פרעה, והיו כשרים"[39].

---

1. וכשנמצאים בתוך מכונית עם חלונות אטומות למרחוק, אפשר שאין להביט ביושבים מקרוב, דבעה"כ מקפיד, איברא, דדין מכונית שוה לכאו' לדין גינה שאין דרך לעשות שם דברים צנועים, ורק משום "עין הרע" יש לחוש, ועי' שו"ת דובר מישרים ח"א סי' קכ"ד, שמצדד עפ"י הב"י בשו"ת אבקת רוכל סי' קכ"א, דהמחיצה של זכוכית הוי מחיצה של היזק ראי', אך מעיר מהפ"ח חו"מ סי' קכ"ד, דאולי מיירי מזכוכית אטומה [דאל"כ י"ל דהיינו מסיפס הנזכר בב"ב ב' ב', ע"ש בהג' מבנו של הרשו"ש], ועכ"פ לסברת הדובב מישרים, יש בזכוכית משום חציצה בפני השפעת ההיזק דעה".

(וי"ל דיש לענין הסתכלות בפני רשע דרך הזכוכית, לפמ"ש המהר"ל בנתיב הצדקה פ"ג, דעיניו מתחברים אל הרע, ואמנם יש לחלק, דשם ס' אום אני חומה, ציון המצוינת, אות ח').

2. י"ל הביאור, 'זה לזה', שכל אחד עשה כן כדי שלשני לא יהי' היזק, וזה מבואר באדר"נ ריש פט"ו, לענין עין הרע, וז"ל, "ע"ה" כיצד, מלמד שכשם שאדם רואה את ביתו של עצמו כך יהא רואה ביתו של חבירו", וביאר בבנין יהושע, "שמכניס ע"ה בממון חבירו אז בבניו, ומזיק לו".

ויש להמתיק בזה מ"ש בסוף פ"ו דאבות, מימרא דר"י בן קיסמא, "פ"א הייתי מהלך בדרך... א"ל רבי, רצונך שתדור עמנו במקומנו וכו', אמרתי לו בני אם אתה נותן לי כל כסף וזהב וכו', איני דר אלא במקום תורה". ולכאו' מה הוצרך לומר אם אתה נותן לי כל היזק ראי', אך מעיר מהפ"ח חו"מ סי' קכ"ד, דאולי מיירי מזכוכית אטומה [דאל"כ י"ל דהיינו מסיפס הנזכר בב"ב ב' ב', ע"ש בהג' מבנו של הרשו"ש], ועכ"פ לסברת הדובב מישרים, יש בזכוכית משום חציצה בפני השפעת ההיזק דעה".

(וי"ל דיש לענין הסתכלות בפני רשע דרך הזכוכית, לפמ"ש המהר"ל בנתיב הצדקה פ"ג, דעיניו מתחברים אל הרע, ואמנם יש לחלק, דשם ס' אום אני חומה, ציון המצוינת, אות ח').

2. י"ל הביאור, 'זה לזה', שכל אחד עשה כן כדי שלשני לא יהי' היזק, וזה מבואר באדר"נ ריש פט"ו, לענין עין הרע, וז"ל, "ע"ה" כיצד, מלמד שכשם שאדם רואה את ביתו של עצמו כך יהא רואה ביתו של חבירו", וביאר בבנין יהושע, "שמכניס ע"ה בממון חבירו אז בבניו, ומזיק לו".

ויש להמתיק בזה מ"ש בסוף פ"ו דאבות, מימרא דר"י בן קיסמא, "פ"א הייתי מהלך בדרך... א"ל רבי, רצונך שתדור עמנו במקומנו וכו', אמרתי לו בני אם אתה נותן לי כל כסף וזהב וכו', איני דר אלא במקום תורה". ולכאו' מה הוצרך לומר אם אתה נותן לי כל היזק ראי', בלא"ה לא הי' אומר אם שאמר לו תיכף, לפי שאין מלוין אותו וכו'. אלא שאמנם קיים מציאות של תורה וגדולה, אבל זה "במקום אחד" (עי' גיטין ל"ט א'), דרק במקום תורה, ששם אין צרות עין בטובתו של השני, יכול להתקיים הממון, משא"כ הלה רצה 'שתדור עמנו במקומנו', ומה יתן ומה יוסיף כל כסף וזהב שבעולם אם שולט בו עין רעה (וי"ל בזה גם עניין 'מלח ממון חסר' בכתובות ס"ו ב', שאין עינו צרה מלהשפיע ממונו לאחרים, ומדה כנגד מדה מתברך).

3. וברשב"ם שם ד"ה חלון כנגד חלון, "אלא משהו ירחיק זה שלא כנגד זה, וטעם משום צניעות", ובדרינו גרשום "שלא היו מכוונים זה כנגד זה, מפני היזק ראיה", וי"ל ד"היזק ראיה" משום צניעות, שלא יכול לעשות בו תשמישים שהורגלו לעשות בבתים ובחצירות, וכן משמע כל סוגיית הגמ' שם, דהנידון אם יכול להצטנע ממנו או לא.

וכן אי' שם, "אבל פותח הוא לחלון אחר" בפתח כנגד פתח

תשובה ל"כתב חידה"

מי אני: "**יהוא** [בן יהושפט בן נמשי – מלך ישראל]".

דמות הקשורה: רש"י מ"ח ח', "וירא ישראל את בני יוסף. בקש לברכם ונסתלקה שכינה ממנו, לפי שעתיד ירבעם ואחאב לצאת מאפרים, ויהוא ובניו ממנשה".

מנער למלכות נמשחתי – שיהוא נמשח למלכות על ידי יונה הנביא כאשר יונה היה נער.

שיהוא נמשח ע"י נער, כמפורש בפסוקים (מ"ב ט' א' – ג), "ואלישע הנביא קרא לאחד מבני הנביאים ויאמר לו חגר מתניך וקח פך השמן הזה בידך ולך רמת גלעד. ובאת שמה וראה שם יהוא בן יהושפט בן נמשי ובאת והקמתו מתוך אחיו והביאת אתו חדר בחדר. ולקחת פך השמן ויצקת על ראשו ואמרת כה אמר ה' משחתיך למלך אל ישראל ופתחת הדלת ונסחת ולא תחכה".

ואכן כך עשה הנער, ומשמה אח יהוא[40] למלך, ויחד עם זה אמר לו את הנבואה בדבר תפקידו של יהוא, לנקום את דמי הנביאים באבדון כל בית אחאב, כמובא באריכות שם שם ד' – י'.

ואותו הנער המושח היה יונה הנביא, כדאיתא במדרש, "יכן את מוצא שהקב"ה מצוה את אליהו ואמר לו, ואת יהוא בן נמשי תמשח לשרר על ישראל (מ"א י"ט ט"ז), ואליהו צוה את אליעש, ואלישע שלח את יונה ומשחו, שנא' (מ"ב שם), ואלישע הנביא קרא לאחד מן הנביאים...", ספרי זוטא י"ד, ובמדרש משנת רבי אליעזר פרק ח' (עמ' 153), כלשון הזה ובתוספת הקדמה, "נתן גדולה ליונה. ששקלו כאליהו...".

[וכן לאחר שנים רבות, כאשר יהוא קיים את דבר הנבואה והרג את אחאב ויתיו, ושחט את כל נביאי הבעל ושבר המצבה, עליכם שיש לה סוסים וכרכב, ואם לא אליו יונה הנביא[41] ונביאם לפניו את דבר ה', "ויאמר ה' אל יהוא יען אשר הטיבת לעשות הישר בעיני ככל אשר בלבבי עשית לבית אחאב בני רבעים ישבו לך על כסא ישראל", ע"פ סדע"ר י"ט, הובא ברש"י ועוד מפרשים שם, וכן הוא בילקוט, "ויאמר ה' אל יהוא יען אשר הטיבות, ומי אמר לו נבואה זו, יונה בן אמיתי", ילקוט מ"מ ר"ב ד"ח ולאחאבן].

וכתקופת חמה מלכתי – שיהוא מלך על ישראל עשרים ושמונה שנה, כשנות 'תקופת חמה', שאף היא 'עשרים ושמונה שנה'.

שיהוא מלך על ישראל עשרים ושמונה שנה, מפורש בפסוק (מ"ב י' ל"ו), "והימים אשר מלך יהוא על ישראל עשרים ושמונה שנה בשמרון".

ותקופת חמה אף היא 'עשרים ושמונה שנה', כדאיתא בברכות ג"ט ב', "תנו רבנן, הרואה חמה בתקופתה... ואימת הוי, אמר אביי, כל ל"ח שניץ", ופרש"י, "בתקופתה. מקום שהיא חוזרת שם לתחלת היקפה היא שעת תליית המאורות, ומאז התחילה להקיף ולשמש. אימת הוי. אחמה בתקופתה קאי".

כמנין בני המת בשיבה – שכמנין שבעים בני גדעון בן יואש, שהיה אחד מהשלושה שמתו בשיבה.

שגדעון הוא אחד מהשלושה שמתו בשיבה, שכן נכתב עליו במיתתו (שפטים ח' ל"ב), "וימת גדעון בן יואש בשיבה טובה ויקבר בקבר יואש אביו בעפרה אבי העזרי", ואמרו חז"ל, שעל שלשה מצאנו שמן זה, של מיתה בשיבה, על אברהם על דעון ועל דוד, על אברהם נאמר (בראשית יא' ל"ה), "ואתה תבוא אל אבתיך בשלום תקבר בשיבה טובה", ועל דוד נאמר (דה"א כ"ט כ"ח), "וימת בשיבה טובה שבע ימים עשר ובכוד וימלך שלמה בנו תחתיו". ב"ר מ"ד כ', ס"ב ב', הובא בשכל טוב בראשית ט"ו ט"ו, ובילקוט שם ע"ז ובשפטים ס"ד.

עוד אמרו חז"ל, שלשון זה על אברהם, "ישוה לו", על דוד, "ושוה לו", אבל "נדעון לא שוה לו", ר"למה, ויעש אותו גדעון לאפוד[42] (שפטים ח' כ"ז), [ודרשו חז"ל], לעבודת כוכבים[43]". שם.

ושבעים בני גדעון לא לו לגדעון, כמפורש בפסוק (שם שם ל'), "ולגדעון היו שבעים בנים[44] יצאי ירכו כי נשים רבות היו לו".

המיתו הזקנים בציוויו מיראה – שכמנין שבעים וכדלעיל, המיתו בבני אחאב, הזקנים בציוויו של יהוא, ואת מיראתו.

ששבעים בנים היו לאחאב ואיזבל, כן מפורש בפסוק (מ"ב י' א'), "ולאחאב שבעים בנים בשמרון"., ואיתא בילקוט שם (ר"ל ד"ה ולאחאבן), שכולם הם בני איזבל[45] [ולא בני אחאב מנשים רבות], ואת כל השבעים הללו, המיתו הזקנים בציוויו של יהוא מיראתו וכדלהלן.

ולא זו בלבד ששבעים בנים היו לה לאותה מרשעת, אלא היו לה עוד שבעים בנים נוספים, "וכשם שהיו לו שבעים בנים בשומרון כך היו לה[46] ביזרעאל וכל אחד ואחד היו לו פלטין של קיץ ופלטין של חורף...", ילקוט שם.

ואת אותם השבעים המיתו שרי יזרעאל הזקנים יחד עם אומני בני המלך, מיראתם הגדולה מיהוא, שיהוא שלח אליהם ב' פעמים ספרים, בספרים הראשונים כתב להם, שכעת לאחר המרד שבו נהרגו שני המלכים, עליכם לראות מי מבין בני אחאב ראוי למלוכה, ואותו תמליכו עליכם, ותצאו למלחמה במורדים, שהרי בידכם להילחם שהרכב והסוסים ועיר מבצר והנשק אתכם.. מ"ב י' א' – ג' ע"פ המפרשים.

וכתב המלבי"ם, שיהוא כתב להם את הספרים הראשונים כאילו שנכתבו ע"י אחאב[47], לעורר לצאת מלחמה, למרות שעד היום לא נלחמו והגנו על אדוניהם, כעת, כשהספרים יגיעו לידם, שיצאו להגן וללחמם.

ויחד עם זאת, מוסיף המלבי"ם ומבאר, יהוא רמז להם בספרים, שלמרות שיש עמם את כלי הנשק וכו', אך הם לא עמם, שי לה סוס סוסים וכרכב, ואין לה רוכבים ולוחמים, "ובכ"ז באו הדברים סתומים, שנראה גם כן שהם בשם יהוא, בדרך המליצה ההתולל".

וכשקיבלו שרי יזרעאל הזקנים את הספרים, "ויראו מאד מאד, ויאמרו הנה שני המלכים לא עמדו לפניו ואיך נעמד אנחנו", שם שם ד'.

וכתבו לו ליהוא שהם עבדיו וכל אשר יאמר אליהם יעשו, ולא יאמליכו עליהם איש, וכיון שהם מוכנים למלא את דבריו, שיעשה עמם הטוב בעיניו. שם שם ה' ע"פ המלבי"ם.

וכשהבין יהוא שכעת שרי יזרעאל והזקנים יעשו כל מה שהוא יאמר להם, שלח אליהם ספר שני בו היא כותב, שאם הם שומעים לו, שיביאו לו עד מחר את שבעים הראשים של בני המלך. ומיד כשבא הספר לידם, הם תפסו את שבעים בני המלך ושחטום, ושמו את הראשים בסלים, ועוד באותו הלילה שלחום אל יהוא, שציוה על עבדיו שישימו אותם בשני ערימות[48] פתח השער עד הבוקר. שם שם ו' – ח' וע"פ המפרשים.

מהגדול שהוטעה ע"י הרשע – שמההטעיה שהוטעה אחיה השילוני שהיה מגדולי ישראל, על ידי ירבעם בן נבט שהיה רשע.

שאחיה השילוני היה מגדולי ישראל, כדאיתא בסנהדרין ק"ב א', "שכל תלמידי חכמים דומין לפניהם כעשבי השדה... שכל טעמי תורה מגולין להם כשדה".

ואחיה הוטעה על ידי ירבעם, שלאחר שיירבעם מלך חשש שכאשר יעלו ישראל לרגל לבית המקדש, והוא יעלה יחד עמם, וכשיהיו בבית המקדש, רק לרחבעם בן שלמה יותר לישב שם, כי 'הלכה למשה מסיני[49] שי'אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד'.

אמר ירבעם בליבו, אם רחבעם ישב ואני יעמוד, יאמרו כולם שהוא המלך ואני האדון, ואם אשב גם אני, אהיה מורד במלכות ויהרגו אותי, ובגלל גסות הרוח זו שהיה בידו, הלך ועשה את עגלי הזהב, ומנע את ישראל מלעלות לרגל, כך שמנע עצמו ממצב זה, שגדול כבודו של רחבעם יותר ממנו. מ"א י"ב כ"ו – ל', ע"פ סנהדרין ק"א ב'.

ומעשהו זה של עשיית ב' עגלי הזהב, נעשה לאחר שנועץ בזה, וכדכתיב (שם שם כ"ח), "וַיִּוָּעַץ המלך ויעש שני עגלי הזהב...", ודרשו חז"ל שירבעם שיחה מיוחדת בכדי שכל ישראל יסכימו לעגליו, שתוויה אם ישראל רשע אצל צדיק, ואמר להם ירבעם, תחתמו לי שאתם מסכימים לכל מה שאני עושה, וכולם חתמו, אח"כ אמר להם, אני מעונין להיות מלך עליכם, אמרו לו כן, אמר להם, כל מה שאומר לכם תעשו, אמרו לו כולם כן, שוב שאל ירבעם, כל מה שאומר לכם תעשו – ואפילו 'לעבוד עבודה זרה', באותה שעה חששו הצדיקים ואמרו שחלילה וחס שנשמע על דברים נוראים כאלו. אך הרשעים עשישו לידם אמרו להם, כיי תעלה בדעתכם שצדיק כירבעם יאמר לעבוד עבודה זרה, אלא כל שאלתו היא רק לבדוק אותנו אם אנו מסכימים לכל דבריו, וכשמוע כן הצדיקים, האמינו בירבעם וחתמו לו שהם מסכימים לכל דבריו, גם לעבוד עבודה זרה. וכאשר ירבעם עשה את עגלי הזהב, לא יכלו[50] הצדיקים להתנגד לו, לאחר שחתמו שיעשו את כל דבריו, אפילו לעבוד עבודה זרה. שם עפ"י רש"י.

ואחד מהצדיקים שטעה בירבעם, היה אחיה השילוני, וכדאיתא שם בגמ', "ואף אחיה השילוני טעה[51] ואחתם[52], ופירש"י, "ואף אחיה השילוני טעה. בדבר, דסבר לנסיוניהו אתי, ואחתם באותו מעשה".

וכתב היד רמה שם, "ודברים הללו האמורים על אחיה השילוני ע"ה, לא נאמרו על פשטו, לומר שחתם לשמוע לו אפילו לעבוד ע"ז, שהרי לא אמרו אלא טעה ואחתם סתם, ולא אמרו על מה חתם, אלא ל"ל שחתם לשמוע לו לכל מה שיהיה רוצה לעשות סתם, ומאי טעה, דהו"ל לפרושי לה לבר מעבירה, כדאמרינן ליה ליהושע"...".

ומסיים היד רמה את דבריו באופן נחרץ, "ומפרש זולתי את הפירוש, עתיד ליתן את הדין".

וירבעם היה רשע, שעליו ועל חברו נאמר (משלי י' ז'), "שם רשעים יִרקב". תענית כ"ח א', והראיך הנביא ברשעייותיו וגאמר עליו (מ"א י"ד ט'), "ותרע לעשות מכל אשר היו לפניך ותלך ותעשה לך אלהים אחרים ומסכות להכעיסני ואתי השלכת אחרי גוך", וכן (שם ט"ו ל'), על חטאות ירבעם אשר חטא ואשר החטיא את ישראל בכעסו אשר הכעיס את ה' אלקי ישראל".

באתי למכשול חמוד ונורא – שמחמת ההטעיה שירבעם הטעה את אחיה, חשב יהוא שאין ע"ז בעגלי הזהב, ונכשל בחטא ע"ז שהוא חמור ונורא.

שמחמת ההטעיה שהוטעה אחיה, חשב יהוא שאין ע"ז בעגלי ירבעם[53], כן איתא בסנהדרין ק"ב א', שהגמ' מקשה, מה גרם ליהוא שהיה צדיק גדול להכשל בעון העגל, "רבא אמר, ראה חותמו של אחיה השילוני, ראה וטעה".

ופשטות כוונת הגמ', שיהוא ראה את חותמו של אחיה המתיר לעבוד ע"ז, ולכך עבד את הע"ז, אך היד רמה ממשיך בדרכו, שאחיה לא חתם על היתר לע"ז, אלא רק בסתמא שיעשה את כל מה שירבעם יאמר, ולפי"ז מבאר באופן בהיר, "וכיון דחזא יהוא חותמו של אחיה השילוני, שחתם לקיים כל מצותו של ירבעם וכל דבר, סבר דאפילו לע"ז נמי קיבל עליו".

ולבסוף יהוא נכשל עד אשר נאמר עליו (מ"ב י' כ"ט, פ"א), "רק חטאי ירבעם בן נבט אשר החטיא את ישראל לא סר יהוא מאחריהם עגלי הזהב אשר בית אל ואשר בדן. ויהוא לא שמר ללכת בתורת ה' אלקי ישראל בכל לבבו לא סר מעל חטאות ירבעם אשר החטיא את ישראל".

וחטא ע"ז הוא חמור ונורא, כדאשכחן בכמה דוכתי, ואיתא בהוריות ח' א', שע"ז נאמרה בדיבורו של הקב"ה, והיא שקולה כנגד כל התורה כולה.

---

35. והביאו בעצמו בשו"ת חלק אה"ע סי' מ"ט סק"ט, ובספרו יציב פתגם, וכן הביא דברי תלמידו המנחת אשר הנ"ל. וכמו"כ עי' בחבצלת השרון כאן מה שפפלפל בדבריו.

36. והיינו דגם אסנת לא היו לה קרובים במצרים למ"ד שהיתה בת דינה, כדאי' בפדר"א פל"ג ועוד. וגם להשיטות שלא היתה בת דינה, גיורת היתה, ואין לה קרובים, דבקטנה שנולדה דמי.

ועי' עוד בדברי יציב ר"ד סי' נ"א סק"ב, שהביא כע"י ר"ד שם זקינו הדברי חיים זצ"ל, לגבי אדם הראשון וכו'.

ואמנם יש זה אריכות, לבאר אכתי למה ל"ה חב לאחריני לגבי כולי עלמא, ולגבי קרובי יוקיע שבא"ץ, ויעיין בחבצלת השרון כאן מה שפלפל בכ"ז ואכמ"ל.

אכן יש שכתבו לבאר, דהטעם דלא היו חב לאחריני, דכיון דקודם מ"ת נאסרת אכו"ע כבר בכינוסה לביתו, וכמבואר ברמב"ם הנ"ל, א"כ יתכן שיוסף בא לקדשה בשטר אחר שכינסה לביתו [ויש שכתבו שכן היה צני יהודה ותמר], וממילא נפקא דמה שבא לקדשה אח"כ בשטר כבר אינו חב לאחריני, שכבר נאסרה קודם לכן אכו"ע, והיא הרגה נפלאה, ותש"ח להר' י. ששון שליט"א שציין לזה.

37. ובאמת שכבר עמדו בזה רבותינו הראשונים ז"ל, היכן נרמז דברי רש"י ב'כתוב' כאן, עי' בדעת זקנים דלמדו בן בג"ש מקרא ד"זה ספר תולדות אדם" דז"ש כאן 'בזה', וכ"ה בפענח רזא כאן, והובא בתוספות השלם שה"ת, וכ"ה ברוקח ע"ש ב' רמזים, וכן ברבינו אפרים ע"ש.

38. ואכ"מ בקום לפורטם כי רבים הם.

אכן דיש חברים לכאו' בין מה שכתבו בעלי התוס' גבי יהודה, דמשמע שהיו אלו עדים ישראל כשרים, וכן מבואר בפרשת דרכים הנ"ל, שהיו גרים גמורים וכישראל, ומעא"כ גבי יוסף בעצמו דרש"י שהיו עדים נכרים וכנ"ל.

ואמנם עי' באחרונים שעמדו בזה, דיש מהם שפירשו שהיו ליוסף גרים גמורים מבני שדן בחש"מ כנ"ל, ויש לפלפל בדברו ואכמ"ל. ועי' גם בבאר יוסף הנ"ל מה שדן בזה מענין כל שאינו בתורת גיטין וקדושין דפסול, דמצדד דזה לא היה שייך קודם מ"ת ע"ש.

39. וכ"כ בהג' רזא דמאיר על הפענח רזא כאן.

40. והרב רבינ בחער כהן שליט"א העיר, שגם יהוא היה נער בשעת המשחו למלך, שהאב"ע בדניאל ו' א' כותב, "והנה מלך יהוא בן ו' שנים".

41. ועיין תוס' יבמות ק"ו א', ד"ה רב נחמן, שלדעת רי"י המובא שם, כל דברי המדרשים שנובאה זו נאמרה על ידי יונה, היא רק לשיטת רבינא, אך לשיטת רנב"י שיונה נתנבא רק פעמים ולא יותר, א"כ א"א לפרש שנבואה זו נאמרה על ידי יונה.

ומביא תוס', שאולי יתכן לומר שגם לדברי רבנ"י יתבארו הדברים שפיר, "או שמא אינו חושב אלא דברים שהם לצורך גדול כגון מעשה נינוה וכיוצא בו", מעא"כ נבואה זו, נחשבת כנבואה שאינה לצורך גדול.

אכן, לכאורה ליכא מאן דפליג מכח הסוגיא הנ"ל דמשיחתו של יהוא ע"י יונה, שאין זה גדר של נבואה, אלא רק גדר של שליחות, וכפי שכתבו חז"ל בספרי זוטא י"ד, ובמדרש משנת רבי אליעזר פרק ח' (ע' 153), שזה אחד המקומות שראינו ששלוחו של אדם כמותו.

42. הטעם למה עשה גדעון אפוד, איתא בילקוט שפטים ס"ד, "ולמה עשה אפוד, לפי שמנשה לא היה באבני אפוד, כי אם אפרים, ולא היה לו מזל, לפיכך עשאו, ואע"פ שעשאו לשם שמים, היה למכשול לכל ישראל, שכשלו בו, וסברו דבר אחר הוא, ואמרו לשם טעות נתכוון ותקנו, ולפי שלא היה שבטו באפוד לא היה לו מזל באותו אפוד ובאותו תיקון".

43. וכמשמעות דברי הפסוק שם (שפטים ח' כ"ז), "ויעש אותו גדעון לאפוד, ויצג אותו בעירו בעפרה, ויזנו כל ישראל אחריו שם ויהי לגדעון ולביתו למוקש".

44. איברא שיש לעיין אי הוו ליה לגדעון שבעים בנים, אז שבעים ואחת, שהרי אבימלך בנו הרג את שבעים אחיו, וכמפורש בפסוק (שפטים ט' ה'), מלבד יותם הקטן שנחבה, ועי' ברד"ק שם שביאר שהרג רק שבעים חסר אחת, אע"פ שנכתב שבעים, כן הוא מנהג הלשון, ולפי"ז נמצא שהיו לגדעון שבעים ואחת בנים, ששים ותשע הנרצחים, יותם ואבימלך. תשו"ח לרב ישראל מאיר זנקלביץ שליט"א שהאיר את עיינינו בחשבון הנ"ל.

45. וכבר נתקשו האחרונים (עיין בזית רענן על הילקוט שם אות ג'), היאך יתכן שאיזבל ילדה לאחאב מספר כה רב של בנים, שהרי כל שנות נישואיהם לא עלו לכ"ב שנה, שכל שנות מלכותו של אחאב לא היו אלא כ"ב שנה, וכמפורש בפסוק (מ"א ט"ז כ"ט), "ואחאב בן עמרי מלך על ישראל בשנת שלשים ושמונה שנה לאסא מלך יהודה וימלך אחאב בן עמרי על ישראל בשמרון עשרים ושתים שנה", ואילו את איזבל נשא לאשה לאחר שעלה למלכותו, וכפי משמעות הפסוקים, שלאחר שכתוב שמלך ועשה הרע בעיני ה', מוסיף הנביא וכותב (שם שם פ"א), "ויהי הנקל לכתו בחטאות ירבעם בן נבט ויקח אשה את איזבל בת אתבעל מלך צידנים וילך ויעבד את הבעל וישתחו לו", א"כ היאך יתכן עלה חשבון השנים עם מספר הילדים, ובמיוחד לדברי המדרש שמספר הילדים היה כפול, מאה וארבעים ילדים.

[ואין לומר שיתכן ואחאב מלך שנים רבות ואיתר, והפסוק מנה רק את שנות מלכותו אשר בשמרון, שהרי בסדע"ר ר"ז מנה את שנות מלכות אחאב כל"ב שנה.

וע"ע במצוד"ד שם שהזכיר שגם כ"ב השנים הללו לא היו שלמות, אלא מקוטעות].

וכתב הזית רענן, שלולי דברי המדרש, שכל שבעים הבנים היו מאיזבל, לא קשה מידי, ד"פשטא דקרא משמע שהיו לו נשים הרבה, ולכן היו לו הרבה בנים".

ובביאור דברי המדרש כותב הזית רענן, "וי"ל שהמדרש ס"ל שבני בנים היו, והם כבנים, וצ"ע".

ומה שכתב הזית רענן 'וצ"ע', יתכן והכוונה שאף אם נחשב אם מנין השבעים יחד עם בני בנים, זה קצת רחוק, שהרי מעשה הריגת שבעים בני אחאב היה בשנת שתים עשרה למלכות יורם בן אחאב (שהרי כל שנות מלכותו היו שתים עשרה, כמפורש בפסוק במ"ב ג' א', ובסימום נהרג על ידי יהוא, וכמפורש בפסוק שם ט' כ"ד), שמלך לאחר ב' שנות מלכות אחזיה אחיו (מ"א כ"ב ב', מ"ב א' י"ז), דהיינו בתוך פחות משלושים ושש שנים לנישואי אחאב ואיזבל, ולכאו' מתוך זמן קצר כל כך, ילדו בניו בנים רבים עד שיחדיו היו שבעים, ובמיוחד לדעת המדרש שיהו מאה וארבעים, לכך מסיים 'וצ"ע'.

46. ובעיקר דברי המדרש יש לעיין בכוונתו, האם הכוונה שכפי שהיו לו לאחאב שבעים בנים מנשים אחרות, כך היו לו עוד שבעים רק מאיזבל, או הכוונה, שכפי שהיו לו לאחאב מאיזבל שבעים בנים, כך היו לאיזבל מזנות אז מאיש אחר עוד שבעים בנים.

ולכאורה א"א לפרש שכפי שהיו לו לאחאב ואיזבל שבעים בנים בשמרון, כך היה להם עוד שבעים בנים משותפים ביזרעאל, שהרי המדרש שינה בלשונו בין שבעים בנים הראשונים שהיו בשמרון, שעליהם כתוב שהיו 'לו', דהיינו לאחאב, לבין שבעים האחרים שהיו ביזרעאל, שעליהם כתוב שהיו 'לה', דהיינו לאיזבל. וצ"ע.

47. וצ"ל שהכונה על בית אחאב, ולא על אחאב שמת כארבע עשרה שנה קודם לכן, וכן לא יתכן יורם בן אחאב, שהרי הספרים מתייחסים למצב אחר הריגתו, ובע"כ שהכונה שכתב לכם כאילו שנכתבו ע"י בית יורם ומשפחת המלוכה.

48. ועל דברי הילקוט שהיו לו לאחאב שבעים בנים בשומרון ועוד שבעים ביזרעאל, כתב בכלי יקר כאן דבר חידושי, "אפשר לומר שנעשו השני צבורים, האחד מאותם שבשומרון, והאחד מאותם שביזרעאל, כדי שידעו כל העולם שאלו ואלו נהרגו, והיה לבם תמים עם יהוא כי אין עוד מלך מחלצי אחאב. ותיבת 'אותם' חוזרת אל תיבת 'בני המלך' הנז', הכוללת השבעים שבשומרון ושבעים שביזרעאל".

49. כך פירש רש"י, שדין זה הוא הלכה למשה מסיני, ועיין בבאר שבע שהקשה על רש"י, "תמיה אני פה קדוש יאמר דבר זה, הלא כמה תשובות קשות בדבר. חדא, שאי אפשר בשום פנים לומר כן דהלכה למשה מסיני הוא...

לכן ר"ל דהא דאמר ירבעם גמירי, היינו פירושו שלמד מרבו אין ישיבה בעזרה וכו', וליף ליה נמי מקרא ויבא המלך דוד וישב לפני ה' כדתני ר' חייא. כן נ"ל".

50. וצ"ע מדוע הצדיקים לא יכלו לחזור בהם לאחר שחתמו, הרי מחוייבים אפילו לההרג על כך, ומדוע לא יכלו לחזור מחתימתן.

ובאר ביד רמה שם, בדרך שונה מרש"י, "...בתחילה פתה את הצדיקים וחתמו שהסכימו מעם לעבוד ע"ז, כיון שראו שאר חותמן של צדיקים, הלכו ועבדו ע"ז, ואע"פ שחזרו הצדיקים ואמרו לא חתמנו על מנת לעבוד, לא שמעו לה שאר העם". וע"ע בהערה הבאה.

51. עיין מה שהבאנו להלן (למעלה) מהיד רמה.

ובהגיעב"ץ כתב, "כ"ל טעה בהכרח, ואירע לו כדרך שאירע לאהרן שבנה מזבח לפניו [וכדרשת חז"ל שאהר חטר הרוג לפניו], ואולי דאיה כמו כן בפניו איזה צדיק שלא רצה להסכים, וכ"ש שהיו כופים גם אותו, מאחר שהוא ניבא על ירבעם להיות מלך על ישראל".

ובענין יוסף על העין יעקב הביא ביאור מחודש מרבינו יהונתן איבשיץ ביערות דבש, שהיות וכל תחבולותיו של ירבעם היו בדבר שלא יעלו לרגל, כדי שלא ישוב העם אחר רחבעם, ולכך שבע להחתימם לילך לחו"ל שבה לא יהיו חייבים להעלות לרגל, והיות ואמרו חז"ל שכל הגר בחו"ל כאילו אין לו אלוק", נמצא שבקשתו להתגורר בחו"ל יש בה סרך מע"ז, ועל זה החתימם, ועל זה גם הסכים אחיה השילוני וחשבונו עמו, שבסמיעה לקולו של המלך יקיימו מצות עשה דאורייתא, ובמיוחד שהיא חמורה שהרי אמרו ששקול כבודו לכבוד המקום, וכדי לעשות שלום ולמנוע מרד בירבעם שהומלך מפי הקב"ה.

ועיין בבן יהוידע שם שכתב, "הנה חלילה לחשוב על אותו צדיק שזכה לנבואה עצומה, שהיא מדרגה נעלה למדרגת משה רבנו ע"ה, שלא זכה אחר כמותו, שיטעה בטעות שטעו בה המון העם, שחשבו לעבוד ע"ז כפשוטה, אך רק חשבו לנסותם בה ולא לעבוד ממש, דבאמת גם על כהאי גונא אסור לחתום.

אך ר"ל בס"ד שטעה לפרש האי עבודה זרה, אינו ל"ל עבודת פסל, אלא עבודה שהיא שמוש ומלאכה שהיא זרה ממנו, שאינה לפי כבודו, וכאשר טעה כיוצא בזה גרשון בן מנשה, דאיתא במגרא דבתרא פרק ח', לאו ממשה קאתית דכתיב ביה (דברים ה' כ"ח) ואתה פה עמוד עמדי ועכשיו תעשה כומר לע"ז, אמר להם, כך מקובלני מבית אבי אבא, לעולם ישכיר אדם עצמו לע"ז ואל יצטוך לבריות, והוא אינו ידע מאי ע"ז, עבודה שהיא זרה הימנו, כדאמר לה רבי לרבי כהנא, נטוש נבלתא בשוקא ושקול אגרא ולא תימא גברא רבא אגא וזילא בי מילתא, ע"ש.

וגם כאן פירש דברים דבר זה לפני אחיה השילוני ע"ה כך, אפילו למפלח עבודה זרה, ר"ל, אפילו שיגזור עליהם לעבוד בעבודת המלך עבודה שהיא זרה מכם ואינה לפי כבודם, בלשון הזה כתב בשטר הקבלה לעבוד עבודה זרה, ולא כתב למפלח לעבודת כוכבים, והוא פירש דבר זה לפני אחיה השילוני ע"ה כאשר כתבנו, אך להמון העם פירש להם למיפלח לעבודת כוכבים, ורק לצדיק שהיה מעכב בדבר זה, אומר לו הראשן, ח"ו אין כונתו למפלח ממש, אלא לנסות אתכם מתכוון".

52. ומחמת שאחיה טעה בדיבריו, נענש בכיהות עיניו כדכתיב (שם י"ד ד')," ...ואחיהו לא יכל לראות כי קמו עיניו מִשֵּׂיבו", כן כתב ביפה עינים בסנהדרין שם בשם מדרש תנחומא כי תצא ד' ופסיקתא דר"כ.

איברא, שאיתא בב"ר פ"ה ה' י', בתנחומא שם וכן בפסיקתא דר"כ ג' (זכור, ד"ה [א"ז] זכור), הובא בא בילקוט תולדות קי"א, במ"א ר"ב ד"ה ואחיהו, שהטעם שעיניו כהו היה מפני שהעמיד תלמיד רשע.

וע"ע בבן יהוידע שביאר שכתבו המקובלים שרשב"י הוא לגלגולו של אחיה (וע"ע בהגהות מאיר עין ע"ז ב' לגלגול נשמות דתלמ"ע), "ודע דעם כל זה, מאחר שיצא תקלה ומכשול מכח תחימתו, נתגלגל ברשב"י וסבל צער מערה י"ג שנה... יה"ר [ש]זכות אחיה ע"ה וזכות רשב"י שיגינו בעדינו אכי"ר".

53. עיין בעץ יוסף על העין יעקב שהביא בשם כלי יקר, "חותמו של אחיה כו', ולפי"ז פירוש הכתוב כך הוא, ויהוא לא שמר עצמו שלא לחתום בשטר אלא ע"מ ללכת בתורת ה', אלא במהירות חתם את עצמו על שטר שהיה כתוב בו לעבוד ע"ז".

סיפור ושאלה בציידו

לעורר את בני המשפחה ללימוד הפרשה עם רש"י.

דורות קראו לה 'גול', כינו את שמה 'ארץ התימון' על שם צורתה כ'מתומן', ולאחר מתפכות רבות נקבע שמה ל'פַּרְנָס', אך בנפש תושביה היא עדין נקראת 'ארץ המתפכות', על מתפכותיה הרבים שעברה, שהזכורים שבהם לכל נער צרפתי הם, 'המתפכה הצרפתית' לפני קרוב לשלוש מאות שנה, ופחות ממאה שנים לאחר מכן, בכיבושו של נפוליאון בונפרטה, והחזרת שלטון הקיסרות, ושוב במתפכה שביטלה את הקיסרות, ודרך 'מרד הסטודנטים הגדול' לפני מעט יותר משלושים שנה.

בכל מצב ותקופה סבלו היהודים, ובמיוחד בזמני מתפכות, שדמם הופקר כמים, אך ביותר זכורה לשמצה ליהודים מתפכות של נפוליאון, למרות שנפוליאון דגל ב'שוויון זכויות' לכל היהודים, והפסקת הפגיעה בהם באופן רשמי, בכל זאת פגעה בהם המתפכה ביותר, האומה שעמדה כחומה בצורה גם ברדיפות ובשחיטות, בגירושים ובגיירוניים, שכמעט ולא נשמע בהיסטוריה הקשה של עם ישראל על 'מומרים' ו'מחללי שבתות', נפלה כמעט שדודה למרגלות המתפכה, בשבויין הזכויות גזלו את נפשות הצאן, ניתקו אותם ממורשת 'שאל אביך ויגדך, זקניך ויאמרו לך', ממקור מים חיים, עד שלדאבוננו הרב אבדו מאתנו רבבות עמך בית ישראל, ויותר מאשר הרעו לנו רודפי היהדות בכל שנות דור, הרע לנו שלטונו של נפוליאון עם 'זכויות היתר' שהעניק ליהודים.

אחת המתפכות שפגעו ביהודי צרפת באופן הקשה ביותר, לא מוזכרת ב'דברי הימים', כמעט שלא הבחינו בה 'כותבי העתים', אך תוצאותיה ניכרים עד היום, בכל אותם מתבוללים 'אינטלקטואלים' המרובים במדינה זו, בשכבת הפרופסורה הנגועה בחוליות מטורפת בשנאה עצמית ושנאת ישראל, המשמיעים בכל הזדמנות את העם היושב בציון, ומצדדים באופן חד צדדי לטובת אותם רוצחים שפלים השולחים אש וגפרית על רבבות יושבי ארץ הקודש.

מהפכת 'כלי הנגינה' שהחלה וקמה תוך תקופה קצרה, היא זאת שגרמה לנתק המחולט בין רבבות שומרי תורה ומצוות לאביהם שבשמים, בהפסקת קיום המצוות והמסכיותה של בני אברהם יצחק ויעקב כאומה היהודית.

היה זה קצת לאחר לילות 'משפט דריפוס', שהעלילו על יהודי מתבולל, רח"ל, שהיה קצין בכיר בצבא הצרפתי, שהעביר מידע לארץ האויבים, לגרמניה. באותו העת שטף גל גדול של אנטישמיות את כל המדינה, 'יהודים הוכו בכל מקום, ובמיוחד בעת סיומו של משפטו, בו הוכרז כבוגד, קרעו את דרגותיו הצבאיים ושברו את חרבו, והגולתו לאי בודד.

מספר שנים לאחר אותה תקופה, פרסם 'אֶמיל זוֹלָה', אחד מהסופרים והעיתונאים הידועים במדינה, מכתב ארוך תחת הכותרת 'אני מאשים', בה הוא האשים את כל המערכת המשפטית והפוליטית באנטישמיות ובשנאה. פרסומו של המכתב גרם לתהודה וסערה רבה במדינה, עד שבעקבותיהם הוחלט לערוך לדריפוס משפט חוזר בו הוא זוכה.

ה'אני מאשים' של יהדות צרפת, נכתב במגילת קינה והספד על ידי הגאון רבי דוד פֶּלֶעְרַאִי, בה הוא מקונן על אותם מקומי 'מהפכת כלי הנגינה', אשר מפשרותם בקיום מצוות החלו להכניס 'כלי נגינה' אל הקודש פנימה, ל"הנעים" את קול התפילה בליווי כינורות ונבלים, ושאר מיני עוגב.

מיעוט שבמיעוט מרבני הקהילות, אלו החרדים לדבר ה', ניהלו מלחמת מאסף על פרצה חמורה זו, בעיניהם הרואות למרחוק ידעו, שבפירצה זו יכניסו בבא העת שטף גל שאר המרעין בישין, שאיבדו מבתי הכנסיות את שמם ל'טובת' טמפלים רפורמיים, אשר התפילה והקדושה רחוקים מהם הרבה יותר ממטחוי קשת.

אחד הסממנים שנשארו עדיין מתקופת נפוליאון היתה ה'קוֹנְסִיסטוֹאַר', הרבנות הצרפתית הרשמית, שאליה נתמנו 'רע-בנים' הבקיאים בשפת וחכמת צרפת, אך התורה והמצוות מהם והלאה, ואילו ה'פתיחות' וה'מתירנות' הם לחם חוקם, ורע-בנים אלו דגלו ב'הנעמת התפילות בכלי נגינה', בתחילה רק בימי החלל, ולבסוף אף בשבתות וימים טובים רח"ל.

בכל רחבי צרפת נשארו בודדי בודדים שהתנגדו נחרצות למהפכה, קשה היה להם לשכנע את פשוטי העם שלא הצליחו להבין את האסון שיש ב'תפילה מענינת ומגוונת', בדבר הרוע שיש בשינוי, שלצערינו הרב, כיום אנו רואים את ה'אודים העשנים' השדופים מכל זיק וקשר לתורה, שנשארו באחריתה.

ברירה רבה לא היתה לשומרי משמרת התורה, לאותם 'בעלי בתים פשוטים' החדורים באמונה ומסירות לתורה ולמצוות, אלו ששמרו שבת כהלכתה, בלא להגיע לכל מיני היתרים מפוקפקים, ובצער רב נפרדו מאותם קהילות בהם נולדו וגדלו, ופתחו להם קהילות קודש נפרדות.

תוך זמן קצר נוכחו אותם משפחות לדעת, שהציל את נפשם בפרישתם מאותן קהילות, הסממן הראשוני הכי כלי הנגינה, אחריו ביטלו עוד כמה מנהגים חשובים, ולאחריהם חל כרסום עצום בחומות השבת, כשרות והצניעות, עד אשר ברוח הזמנים ביטלו את הטהרה, ושאר סמני היהדות. אחד מביטויי הקהילה המתנוסס בבזיון ברחבי צרפת עד היום הזה, הוא סגנון ביניית בתי הכנסיות שתחת הנהלת הקונסיסטואר, הדומים בבנייתם לבתי טומאה, למנזרים וכנסיות.

יהודי 'טוּלוּז' שעל נהר ה'גַ'רוֹן' אשר בחבל הררי 'הוֹט פִּירֶאֶנֶי' הסמוכים לגבול עם ספרד, היו מאלה אשר במתפכת כלי הנגינה אבד סברם וסיכרם, הקהילה המקומית התדרדרה ורוחנית תחת הנהגתו הקלוקלת של רבם ה'דוקטור', שהיוה סימן ותמרור עד היכן יהודי יכול להתדרדר, עד שנהיו לקהילה מתבוללת, ולאחת מהקהילות הרשומות תחת 'התארגנות הרפורמים הצרפתיים'.

בקהילה נוראה זו נולד 'לוּאי קַאנְטְעמַאֶלאד', להוריו אשר פרקו מעצמם עול תורה ומצוות, וחיו והתנהגו כגויי הארצות, מלבד מצוה אחת אשר קיימו במסירות נפש, והיא מצוות 'כיבוד אב', שהחזיקו בביתם את אביהם הקשיש ששמר תורה ומצוות, ודאגו עבורו לכל צרכיו והחזיקו בשבילו מטבחון קטן כשר בו בישלו את מזונותיו.

הסבא הקשיש, ר' קלונימוס סֶעֶלאִיניְקייד, העדיף את התפילה ביחידות בביתו, מאשר התפילה ב'בית מועצת היהודים', שמו החדש של בית הכנסת ז"ל, לא היה לו שום קשר על קיימה בם ה'דור החדש', הוא ישב בבית ועסק בתורה ותפילה, כאשר אורחותיהם הקלקלות של בנו וכלתו היו לו כעשן לעיניו ולחולי לכל גופו, קולות חילולי השבת החרישו את אזניו, הכאיבו לו בכל פעם מחדש, אך ברירה אחרת לא היתה בידו, ולכך נאלץ לחיות עם באותו בית.

לוּאי הקטן שנולד למציאות קשה זו, בבית שאין בו כלום מהיהדות, להורים שהתבוללות היא העבירה היחידה שהם לא עשו. אך בד בבד יונק מעט ריח מן קדושה כשהיה הולך פעמים רבות לחדרונו הקטן של הסבא, לראותו בכל בוקר עטוף בבד לבן ענק עם פסים שחורים, כאשר קוביות שחורות קטנות על ראשו וזרועו, ורצועות צרות שחורות משתלשלים מהם, ובזמנים רבים מתנדנד מעל גבי ספר ישן, בוכה בכי תמררים כשאותו בידו ספרון קטן.

כשגדל ו'גלה למקום לימודיו', אל האוניברסיטה היוקרתית ב'בורדו', החל להשתלם בלימודי הרפואה, שאליה הגיע קשר רגשי, ללמוד בכדי לעזור לאחרים, וככל שלמד והחכים, ראה שמקצוע הרפואה הוא 'ים גדול', בכל נושא יש עשרות תתי נושאים, לא שייך במציאות להשתלם בכל נושאי הרפואה, אפשר או להיות 'רופא משפחה או ילדים', רופא הידוע מעט בכל תחום, אבל אין תחום אחד שהוא יודע באופן מושלם, או להיות רופא בתחום מוגדר, כמו 'כירורג א.א.ג.' או 'אורטופד ברך', שבאופן זה הוא יודע באופן מושלם יחסית את תחומו.

באותה התקופה, בכל פעם שהגיע לבית הוריו, הבחין שאחד מהספרים שסבו הקשיש מרבה להרדם עליו, הוא ספר הכתוב בכתב עברי, ומרוב בורותו חשב, שהיות ובספרות הרפואית מופיע רבות אודות קושיים של הקשישים להרדם, כנראה הוא יודע מהיא איזה שהוא 'ענין סגולי' או שהוא עשוי מחומר מיוחד הגורם שינה לישובים על ידו.

באחד הפעמים לקח לוּאי עמו את הספר לאוניברסיטה, ופנה שם לאחד מה'מלומדים הבכירים' בתחום חקר השינה, שגם היה בקי בשפות וכתבים רבים, והביא לפניו את הספר, כאשר הוא מספר לו את מיוחדותו של הספר, שכדאי לחקור ולבדוק מה יש בו, אולי ניתן יהיה להוכיח מדעית על קיומו של חומר מסוים הגורם לשינה, ובכך להביא לתועלת רבה עבור כל המתקשים בשינה.

כשהחל המלומד לעיין בספר, החל לחייך ואמר ללוּאי, זה ספר של יהודים, קראים לו 'חומש עם פרש"י', וכנראה סבך הקשיש הינו יהודי, ואצל היהודים נוהגים ללמוד עד שנרדמים, וידוע אצל כל חוקרי השינה בעולם, שאצל יהודים, הלימוד בספרים, במיוחד באלו הגדולים הנקראים 'תלמוד', גורם להרדמות מהירה וקלה.

לוּאי החליט, שהיות והוא סובל פעמים רבות מקשיים בהרדמות, לכך הוא מעוניין לרכוש ספר דוגמתו המתורגם לצרפתית, ואולי גם הוא יצליח להרדם על הספר כסבו הקשיש, אך לאחר ורכש את הספר והחל לקרוא בו, ראה שהספר מאוד מעניין, ובמקום להרדם עליו, מצא את עצמו מעיין בו שעות רבות.

ככל שהמשיך בקריאה בספר, הבחין שיש בו חכמה רבה עד מאוד, ולכך באחד הפעמים שנסע לבית אביו, נכנס לסבו הקשיש וביקש ממנו אם יוכל להסביר לו מעט בספר.

לשמחתו של ר' קלונימוס לא היה גבול, ליבו התרונן מרוב נחת, הנה נכדו שכבר חשב שיהא כבוז הקשיש, אך לאחר ורכש מתעניין בלימוד חומש עם פירוש רש"י, ובכל פעם שלוּאי ביקש, למד עמו הסב והסביר לו, כאשר יחד עם ההסברים, חידד בליבו את האמונה בבורא עולמים, ואת חובתו של יהודי בעולם.

במשך הזמן לוּאי 'כתב עברי' כך שכבר יכל להתחיל ללמוד מ'חומש' אמיתי, כמו אותו חומש אותנטי שהסבא נרדם עליו, וכך למדו פסוק אחר פסוק, פרשה אחר פרשה, עד שסיימו יחדיו את כל חומש בראשית, אך למרות שמחתם הגדולה לגמרה של חומש, הם לא יכלו לערוך סיום, כדי שדבר ליומדיהם המשותפים לא יגיעו לדיעת הורי לוּאי, שוודאי ימנעום ממנו.

ר' קלונימוס סיפר ללוּאי, שמלבד חכמת התורה העצומה שיש בפרש"י, הוא רואה בו כרבו המובהק, אשר בכל פעם שהוא עומד בפני פרשת דרכים, ואין בידו אפשרות לשאול גדול בתורה, כפי המצב בעשרות השנים האחרונות, פונה הוא אל הפרשה עפרש"י, לומדה היטב, וכמעט תמיד מצליח להגיע להכרעה ברורה ונכונה.

לוּאי התקדם הרבה בלימודו בתורה הקדושה, הוא כבר הגיע לדרגה שיכל ללמוד בחומש לבד, ובאחת מנסיעותיו לאוניברסיטה, הענק לו הסב במתנה את אותו החומש הישן נושן, שרק שנה קודם לכן גנבו ממנו ל'מטרת מחקר'.

כשעברו שנות לימודיו הראשונות וכבר הגיע סמוך לאותה פרשת דרכים בה עליו להחליט באיזה התמחות הוא בוחר, התלבט לוּאי קשות מה הטוב ביותר עבורו, ולאחר שנתייעץ בסבו, החליט ללמוד את הפרשה שבה אחז, ועל פיה הגיע להכרעה שעליו להעדיף התמחות בתחום מוגדר ביותר.

תחום 'כירורגיה' שבה בא ליבו, בידיו של הרופא להביא מזור ורפואה לחולה על ידי שהוא חותך ותופר, מתקן ומסדר, והיות ותמיד אהב ילדים קטנים, גם מחמת שלא היו לו כלל אחים, לכך בחר במקצוע 'כירורגיה חלל הבטן לילדים'.

ככל שתקדם בלימודי הרפואה, והשקיע כוחות רבים להגיע להצלחה, כך השקיע את כל עיתותיו הפנויות בלימוד החומש עם רש"י, ולאחרונה, בעצת סבו, הוסיף ללימודיו את ספר החינוך, המבאר את טעמי המצוה וסודותיהם, כך שבסיומם של שנתיים נוספות, זכה לסיים את כל החמשה חומשי תורה עם פרש"י, ואת ספר החינוך.

כעת ראה הסב שבליבו של לוּאי כבר סלולה הדרך לקיים מצוות, ולכך הציע בפניו להתחיל בלימוד ספר 'קיצור שולחן ערוך', לידע את הדרך אשר ילך בה והמעשה אשר יעשה.

בסיומם של לימודי הרפואה, ובהתחלת ההתמחות המעשית בבתי החולים, היה לוּאי כבר יהודי כשר לכל דבר, הוא הקפיד על קלה כחמורה, ואף קבע עיתים לתורה, לשמחתו הרבה של הסב הישיש, שזכה לנחת באחרית ימיו.

שאלות רבות בהלכה התעוררו ללוּאי במהלך עבודתו, במיוחד בשבתות ומועדים שגם בהם היה עליו לעמוד על משמרתו, לטפל בחולים שרובם המוחלט אינם בני ברית, וכל שאלותיו הפנה לר' יְשׁשכר רֶעלִיגְ'עֶרְבֵּיגֶער, רבה של הקהילה החרדית הסמוכה לבית החולים, שאליו הוא נקשר, וקיבל ממנו ככל אשר אמר.

לוּאי, שהפך את שמו לשלמה, במהלך אותם השנים נישא לאחת מבנות צרפת, שאף היא הכירה את בוראה וכור מחצבה בדרך שזימנו בידה, וזכה ללידת בנו בכורו, כאשר הסב הקשיש זכה לשמש כסנדק, ורבו המובהק נתכבד בברכות.

לאחר שסיים את שנות התמחותו, וקיבל את רשיון הרפואה, הבין והרגיש שמקצועו המיוחד ההוא פתח לשאלות רבות ונסיונות עצומים, ובהתייעצות עם בני ביתו הלך לשאול בדעת מורו ורבו, הבא לעלות לארץ ישראל, בה לכאורה הנסיונות מסוגים אלו פחותים, וזאת מלבד המצוות הרבות שניתן לקיים בה, המצרפים לקדושתה המיוחדת ולסגולותיה, וכשנענה בחיוב, עלה ארצה.

בסייעתא דשמיא מצא שלמה מקום מגורים באיזור חרדי מתפתח, בישוב 'עוֹלִיות', אשר בו מרוכזים עולים מצרפת, ומסודרים בו שיעורי תורה בשפה הצרפתית, וגם מקום עבודה מסודר, בבית החולים 'רפואה שלימה', מלבד שעות קבלת קהל בקופות החולים בשכונות החרדיות.

במסגרת עבודתו, שמח לראות שחלק נכבד מן הרופאים המקבלים קהל בסניפי הקופות בישובים החרדיים, הינם שומרי תורה ומצוות, ואף יש בהם מאותם החרדים לדבר ה', הקובעים עתים לתורה ומגדלים את בניהם לתורה ולמעשים טובים.

ד"ר שלמה קיבל קהל אחת לשבועיים במספר סניפים מרכזיים, כאשר הזקוקים לדעתו המקצועית בתחום 'כירורגיה חלל הבטן ילדים', פנו אליו, והוא השתדל לעזור ולסייע ככל שידע ויכל.

דבר מעניין אחד הרגיש ד"ר שלמה בעבודתו בציבור שלנו, שכאשר באים לפני רופא שומר תורה ומצוות, הלבוש כן תורה, שוכחים שהם אינם יושבים לפני מורה הוראה, ושואלים לדעתו גם בעניני הלכות המסורים לרבנים שקנו את התורה בעמלם ויגיעם הרב, ובמסורת מרבותיהם.

באחד מפגישותיו עם חבר הרופאים החרדיים, העלה בפניהם את העניין, ונדהם לשמוע מהרופאים, שחלקם אכן עוטים על עצמם איצטליתא דרבנן, ומשיבים לחולים הכרעות בהלכה, ולפעמים אף בהלכות קשות וחמורות, כחייבי סקילה באיסורי שבת וחייבי כריתות באיסורי יחוד עם הכיפורים.

כשראה ד"ר שלמה שכן הם פני הדברים, חשב בדעתו שאם הוא רוצה להגיע לתועלת, עליו לשים לב לנעשה, ולאחר שימצא בשרותו דוגמות וראיות, הוא יוכל בקלות יותר להסביר את דבריו, ואולי יתקבלו הדברים באוזני השומעים.

כבר למחרת באו לפניו שני דוגמאות, הראשונה, כאשר שמע את ד"ר גד אומר לאחד מהחולים הסובל מ'צרבת', שעצה טובה היא לשתות חלב, ויחד עם זה נטל לעצמו סמכות תורנית כשהוסיף ואמר לו, שגם כאשר אתה בשרי, היות ומצבך הוא כחולה שאין בו סכנה, מותר לך לכתחילה לשתות חלב כמחצית השעה לאחר סיום הארוחה הבשרית.

הדוגמא השניה היתה, כאשר שמע את ד"ר יונה אומר לאחד מהחולים, שלמרות שבבדיקתו הוא לא מצא ממצאים מחשידים, בכל זאת הוא ממליץ להם לעשות טיפול במכשיר אינהלציה בארבעת הימים הקרובים, יום חמישי, יום ששי, שב"ק ויום ראשון, והוסיף ו'פסק' לו הרופא, אל תשכח לעשות כפי שצוות לגבי שבת, ואף אם המכשיר כבה, מותר לך להפעילו בשינוי.

לבו של ד"ר שלמה רתח מזעם, הרי אותם שני רופאים, ד"ר גד וד"ר יונה, למרות היותם רופאי משפחה שנים רבות, לעולם הם לא יסכימו לבדוק ילדים, כאשר טענתם הניצחת והנוצחת בפיהם, שהם אינם רופאי ילדים, ולא יתכן שרופא משפחה יקח על עצמו את האחריות לבדוק ילדים. אך אם האחריות לפסוק בענייני הלכה, מהיכן הם לוקחים, וכי ד"ר גד למד הלכות בשר וחלב בעומק העיון, וכי ד"ר יונה יודע מהו חומרתו של איסור דרבנן אחד, כמה חמורה מלאכה שנעשתה בשינוי.

פעולתו הראשונה שעשה בענין היתה, להזמין שלט בו נכתב, "כשם שאיני עונה בדברים שאינם תחת התמחותי הרפואית, כך אינני עונה על שאלות בעניני הלכה ופסיקה, ועל כל אחד לשאול את רבו", ובכל המקומות שבהם קיבל קהל, תלה את השלט במקום בולט.

בהתקרב ימי הדין והרחמים, הבחין ד"ר שלמה, שבעניני 'הלכות יום הכיפורים' מרגישים רבים מעמיתיו הרופאים, שהם מהדיינים המסורים לרופאים בלבד, הם שכחו לתקופה את תפקידם העיקרי כרופאים, ועטו על עצמם איצטלה דרבנן, לכל חולה שנכנס לשאול בעניניו, מיד הוסיפו ו'פסקו', 'לך מותר לצום', ואילו לאחרים 'פסקו', 'לך אסור לצום', אותם רופאים שלגבי הכשרתם כרופאים ידעו, שעליהם היה ללמוד את המקצוע ביסודיות במשך שבע שנים, ולאחריהם עוד ארבע שנים של התמחות, ורק אז בקושי הוכשרו לרופאים, ואילו הכשרתם כ'רבנים פוסקים' היא מלימוד של שעה ושתים במשך היום, ובמקרה הטוב למדו בריפורף 'הלכות חולה ויום הכיפורים' ב'משנה ברורה', ובמקרים אחרים רק ב'קיצור שולחן ערוך', או בכל 'קיצור' אחר, ובמקרה הגרוע, אף סומכים על זכרונם.

באותה שעה נזכר ד"ר שלמה על מה שלימדו מורו ורבו, שכאשר לפעמים מתעוררת שאלה בהלכות רפואה, פעמים רבות הרופא לא יודע מה חומרתה הנוראה של איסורי מלאכה בשבת ואיסורי אכילה ביום הכיפורים, ואילו לפעמים הרב לא יודע עד כמה המחלה מסוכנת, לכך הולכים לרופא שעל פי שנות לימודו הרבים והתמחותו, יגדיר את רמת הסיכון בדבר, ועם מידע זה הולכים לרב, שישקול את הדברים בפלס התורה הרבה שלמד בקדושה ובטהרה, בעמל וביגיעה, וע"פ מה שקיבל מרבותיו, וכך יבוא להכריע את ההלכה, וחלילה חלילה לרופא, ובמיוחד השומר תורה ומצוות, אף הקובע עיתים רבים לתורה, להכריע ולפסוק בדבר, אחרת הוא נכלל במאמר חז"ל, 'טוב שברופאים לגיהנום'.

אחד מתכונות הנפש שד"ר שלמה ניחון בהם, היה שכאשר הגיע למסקנה שיש דבר הטעון תיקון ובידיו לתקנו, היה שוקד על תקנתו בכל כוחותיו, וכל יודעיו ומכיריו היו יכולים להעיד, שהנהגתו היתה שלם דבר, שכל פרויקט שנמסר לידיו, אם זה טיפול בחולה מסוים, או מחקר רפואי, או כל דבר אחר, לא יעזבו עד אשר יבוא על סיפוקו בסיומו המלא על הצד היותר טוב, ומשום כך ערך ד"ר שלמה 'מסיבת סוף שנה' לכל הרופאים שומרי התורה והמצוות, במטרה ללבן ולתקן ענין חמור זה.

במסיבת הרופאים העלה ד"ר שלמה את השאלה המתבקשת, מדוע אותו רופא הכועס מאוד על כל אחד שאינו רופא המביע דעות בעניני רפואה, וגם מבין שהוא לא יכול לענות ולטפל בתחום רפואי שאינו התמחותו, ואחד מהחוקים וכללי הרפואה, שאסור לרופא להביע את דעתו כרופא, בתחום שאינו מתמחה בו, ואם יתבע בעבירה זו, מלבד שיקנס בקנס כספי גדול, יתכן וישללו לו את רשיונו כרופא. בכל זאת, כאשר הדבר מגיע ל'פסקי הלכות' סבור ובטוח הוא שבזה התמחותו ומקצועו, זו הבקעה שהניחו לו.

בכדי לחדד את הדברים, הוסיף ד"ר שלמה ואמר, האם גם בהלכות 'ארבעת המינים' אנו חושבים שבכוחינו לפסוק, או שאת האתרוג שלנו הראינו לרב בית הכנסת או השכונה, אם כוחנו כה גדול בתורה, אולי נתחיל אף 'לחלק ברכות'.

ד"ר שלמה סיים את דבריו באומרו, ודאי שהיו רבנים שגם היו רופאים, גם היו רבנים שגם למדו רפואה, לא רופא שגם למד, ולכן, אף אם נמצא ביינינו רופא, שלמד את כל השולחן ערוך עם הנושאי כלים, ואף נבחן 'דרשו' ב'קנין הלכה', כל עוד שהתורה אינה 'עיסוקו' אלא רפואה, הסברה הפשוטה אומרת שאסור לו לפסוק בהלכה, אלא רק לעורר את השאלות ולהפנות את השואל לרב.

לשמע הדברים פרצה סערה רבתית בין ציבור הרופאים, כאשר חלקם מבינים את מעמדם ותפקידם, וחלקם הגדול מרגישים כ'שופטי בג"ץ', ש'הכל שפיט', ולהם, ורק להם זכות ה'פסיקה', ובדמיונותיהם הרבים, בהכרעתם ב'הלכה' הם מציילים את העולם.

את המנה הבאה שהוגשה, רוב הרופאים כבר לא אכלו, לחלקם הגדול קשה היה להודות, שלמרות שברפואה, לדעתם, פעמים רבות הם מבינים יותר מרבנים, אך בהלכה הם אינם מבינים מאומה, זכות ה'פסיקה' נתונה אך ורק לרבנים העמלים כל ימיהם אך ורק בתורה בקדושה ובטהרה, ופעמים רבות מתוך עוני ודוחק, שמהם תצא תורה והוראה.

בסיומה של ה'מסיבה', ניגשו כמה רופאים לד"ר שלמה ושאלוהו, תמיד ידענו שכל דבר שאתה לוקח על עצמך, אתה עושהו על הסוף, אך כרופא העמוס בעבודה רבה עד מאוד, מדוע לקחת על עצמך פרויקט גדול זה, שעל כל רופא וחולה, מטפל ומטופל, לדעת שאין לרופא ומטפל את הסמכות להביע דעתו בענייני הלכה ופסיקה, מה נהיית כזה קיצוני, הרי לא נולדת ב'מאה שערים' ולא גדלת ב'רשב"ם' שבבני ברק.

השיב ד"ר שלמה ואמר, האמת היא, שעיקר התקדמותי לה' לתורה ולמצוות, היה על ידי לימוד החומש עם פרש"י, ודברי רש"י היו נר לרגלי בכל מקרה בו לא יכלתי לשאול ולברר אצל רב, ואחד מהמקורות שרש"י כותב בפרשת שמות, היו נר לרגלי כבר מאז שבחרתי לעצמי את התמחותי ב'כירורגיה חלל הבטן ילדים', זו היתה סיבתי, ומרש"י זה למדתי גם בענין זה.

תודת המערכת נתונה למשפחת ד"ר ו. מירושלים על סיפורם המשפחתי המיוחד המתפרסם בגליון זה.

השאלה היא: מהו היסוד שד"ר שלמה לקח מפרשתינו עפרש"י, שהיווה לו כהגדרה לאורח חייו?

תשובה ל"סיפור ושאלה בציידו" משבוע שעבר:

בתשובה לשאלה, מנין בפרשתינו עפרש"י מובנים דבריו של רפאל, שהתבטה בפני מרן שליט"א, שגודלם של סירי המרק והטשולנט היו כה עצום, עד שניתן היה 'לטבול בהם', למרות שבמציאות לא שייך בהם טבילה, כי כל מי שיכנס בהם יתלכלך. דבריו של רפאל מובנים, שלשון 'טבילה' אינו בהכרח כפשוטו, אלא לשון מושאלת על ריבוי גדול, גם כאשר במציאות אין 'בר דעת' שיעשה זאת, וזאת מדברי רש"י מ"ט י"א, עה"פ, "אסרי לגפן עירה ולשרקה בני אתנו כבס ביין לבשו ובדם ענבים סותה", וביאר רש"י, "כיבס ביין. כל זה לשון ריבוי יין". מבואר בדברי רש"י, שלמרות שאין 'בר דעת' שיכבס ביין אם בלושו, בכל זאת יש בלשון מושאלת זו לשון ריבוי, ולכך אפשר להביא ראיה שניתן להתבטאות על סירי ענק, שגודלם כה רב עד שניתן לטבול בהם.

ומה שרבים השיבו להוכיח כן מדברי רש"י שם מ"ט, על ברכת יעקב לאשר, "יכן ברכו משה, וטבל בשמן רגלו...", שמצאנו לשון טבילה בשמן, למרות שזה לא מצוי, ולכאו' הדברים לא מדויקים, שלא ככל האנשים המושחים את גופם בטיפת שמן מחמת יוקרו, בני אשר, יהא להם שפע רב כ"כ, עד שיוכלו להטביל את רגלם בשמן, וכפי שרש"י ממשיך ומביא את המעשה במנחות פ"ח ב', "הוציאה לו [שפחתן] ספל של זהב מליאה מים שנאמר וטובל בשמן רגלו...". מבואר להדיא שיש מציאות של טבילת הרגל בשמן.

הסיפור לא נכתב הלכה למעשה, ואין להסיק מסקנות הלכתיות או הנהגתיות מסיפור הדברים.

תשובות לשאלות המתפרסמות בעלון זה, יש לשלוח בכתב ברור וקריא, בצירוף שם וטלפון
עד ליום ג' בשעה 23.00 בלבד לפקס' 9741115 - 972-8 +(24 שעות)
או לפקס 1-732-3634947 או למייל yaepstein@aol.com עד יום ב' בערב בלבד.

הפרסים לשבוע זה: "ילקוט שמעוני החדש", הוצאה חדשה, ה"כ.
עוד שלושה זוכים נוספים, כל אחד ב**"ילקוט ראובני"** ב"כ.
הפרס לשבוע זה על "סיפור ושאלה בציידו": שני זוכים, כל אחד בספר **"סדר עולם רבא וזוטא השלם"**.
להערות, הארות ותגובות וכל עניני העלון, יש לפנות לפקס' הנ"ל.

לתרומות, הנצחות והפצה ניתן לפנות למערכת

שמות הזוכים לשבוע פרשת וישב:

הרבנים \ הבה"ח

מאגן י.מ. – לונדון – סידור התפילה לרוקח, ב"כ.
סבו ש. – קרית ספר – פירוש התפלות והברכות לר"י בר יקר.
כהן נ. – ירושלים – פירוש התפלות והברכות לר"י בר יקר.
רן צ. – בני ברק – פירוש התפלות והברכות לר"י בר יקר.
ליש מ. – מאנסי – פירוש התפלות והברכות לר"י בר יקר.
חדד מ. – בני ברק – ספר ברית דוד, הלכות מילה.
אדלר י.ר. – מודיעין עילית – ספר ברית דוד, הלכות מילה.
וזונטל מ. – ירושלים – ספר ברית דוד, הלכות מילה.
הודעה נשלחה/תשלח לזוכים.

לתקופת נסיון, ניתן לקבל כל שבוע את העלון **בפקס** או **באימייל** (ללא תשלום). המעוניינים לקבלו, ישלחו את שמם וכתובתם בכתב ברור, בתוספת מס' טלפון לבירורים, לפקס המערכת או למייל: yaepstein@aol.com

© כל הזכויות שמורות ל"איחוד בחידוד" ולרבנים הכותבים – מודיעין עילית - ארץ ישראל